

ЛІТОПИС БОЙКІВЩИНИ

Записки присвячені дослідам історії, культури й побуту бойківського племені.

Адреса Редакції й Адміністрації: Самбір, вулиця Тиха ч. 1.

о. ЮРІЙ КМІТ.

Ще про Волосатий.

Від Редакції: Після статті дра Я. Фальковского, „Село Волосате“ в попередньому числі ЛБ, містимо дальші матеріали про це село, що їх зібрав другий співучасник наукової експедиції в це село влітку 1934 р. о. Ю. Кміт.

Село Волосатий (народня назва; урядово: Wołosate) зберігає в собі поза зверхнім убозтвом і примітивною матеріальною культурою багацько інтересного з іншого боку. Під впливом різних течій і налітань затрачується неодно, що варте належної зуважливості.

А. Топографія.

Село складається з тринадцятьох „округів“ (частин), як от: 1. Нижній Коніць*); 2. Зарінч'яни; 3. Зьвірь — такий гідний поthyк; 4. Загутина; 5. Милники**); 6. Коріньї; 7. Єдин Горб; 8. Другий Горб; 9. Сыікачыі (Сыікачыство); 10. На Сыгльі; 11. На Ровени; 12. Прадьіді; 13. Вишній Коніць.

Село має понад сотку назов у своїх горах, горбках, полонині, луках, полях, потоках і потічках і ін. Тут щиро дякую о. В. Трицєцькому, що схотів пізніше подати при кожній місцевині, що вона є, чого я не міг учинити при швидкості запису.

*) Чув я зм'якшене й тверде закінчення; перше тут загальніше.

**) И по г, к, х вживаю замість ы (як у Словнику, так і тут) — воно міцно згрубіле, приголосний звук видається подвоєний.

Бевз́й (луга). Беззубого Польанка (луга). Берце (орне поле). Бйнъів Горб (орне поле). Биськід (ліс). Биськіди (луга й орне поле). Борсучини (луга). Буковиньки (орне поле). Буртый (луга). Вільхована (луга й пасвиско). Вільшани́ (idem). Волосатка (пóтьік). Волосатчник (пóтьік). Гáлич (луга й пасвиско). Гáличка (луга). Глистак (луга). Гнýла (луга). Голопúзови (луга). Грáбівка (орне поле). Грьадкý (луга). Гудыів Вéршьок (ліс). Гусаріська Польанка (луга). Димурчъат (луга). Дóвга (орне поле). Долини (орне поле). Дощанкý (орне поле). Ды́дова (орне поле). Жьитищے (орне поле). Жьолобý (луга). Жьолобóк (луга й орне поле). Жьольіб (луга). Заглубóкий Пóтьік (орне поле). За Гнýлов (орне поле й луга). Зади (орне поле). Застава (луга). Захіська луки). Звадлівий (луга). Звóриць (пóтьічбóк). У ксьéндзовім Зьвérци упливат відси Волосатчник. Зимівкý (луга). Зломищà (луга). Зьвíрцы (орне поле). Кáганьчьова (пóтьік). Попільá гранíцы Устріцької. Кíчьира (луга). Кíчьирька (plur. Кичьирькý, (орне поле). Кіньчъик (луга). Кльобáк (орне поле). Кóпини (луга). Копирьцьів (полонина—пасвиско). Кошьярищà (луга), Крýва Польанка (орне поле). Крýмінь (луга). Крýмянка (орне поле). Ксьéндзыів Кут (луга). Кулíкови (луга). Кулíньят Лаз (орне поле й луга). Лазý (орне поле). Лани (пасвиско). Лíпчина (луга). Лисань (луга). Мадьярів Жьольіб (луга). Мильова Рóвінь (пасвиско). Миньчъоли (луки й орне поле). Миньчýв (луки). Міркý (орне поле). Млинищے (орне поле). Мохначкý (луга). Мочайло (пасвиско) — Туволи са глúпают“. Мраzницьі (луга). Накидовиць (орне поле й луга). Обнога (луга). Окінцьа (орне поле). Пáсъіки (орне поле). Пáцолова (орне поле). Під Білим Кáміном (луга). Плóсъінь (луга). Полонинкá (луга). Польаниц (пóтьік і прогін). Польанкý (луки). Прíсьльіп (луки). Ришків (пóтьік). Рóвінь (орне поле й луга). Розсíпаниць (ліс). Романцьіство (луга). Ростоки (луки й орне поле — більший обшир — з 200 ha). „Дольів Ростоками пó-

тъік Гніла плинē“. Рόсътьічъки (лука). Салашъищъе (лука). Сыйгла (лука). Сиговка (ліс). Сымків Вёршьок (лука). Стоячъка (пасвиско). „Воли ту стоят.“ Стйна (лука). Стйни (лука й орне поле). Стйнчъа (лука). Тарница (гора). Тиндикіська (орне поле). Тріскотьіство (орне поле). Уходищъа (лука). Хайдіха (орне поле). Хмілінцький (орне поле). Хрест (лука). Цоманья (лука). Чипиранья (лука). Чиремх (лука). Швайків Горб (орне поле). Шьокотанья (лука). Щавинка (лука й пасвиско). Ялинкій (орне поле). Яма (лука).

Записано від Михайла Мошьичъа, прозваного Чура.

Б. Особове назовництво.

I. Прізвища.

Наводжу з метрик (1785—1840), що писані попольськи. При „conditio“ (професія) вписували в різних літах „rōsty“; „rolni“; „chłopī“; „poddani“; „kmieć“. З добавкою kmieć „паньке ни робили“. Хрестик означає, що вже цього „корчъа ни є“.

Бадидова⁺ — є й Maria, corka Wasyla Badydy. Бега є й Kost Behow. Брус Кмець. Гуда — Andriy Huda Kmiec z Wołosatego; Ilko Uda (Huda) Kmiec z Wołosatego. Гудзан є й Andrey Guzan; Fedor Gudzan Kmiec z Wołosatego. Довицького⁺ (дочка). Зьанич⁺. Карбівник—Karbownik. Ленко Кмець. Личкова⁺ (Теодосія). Мошьичъ^{*}) — є й Sawka Mościc Kmiec. Махнич⁺. Михнич. Мунголічова (Теодосія). Митів (добавок). Никорт. Петрушівцъа⁺ (дочка). Пръатка^{*}) — є теж Iwan Pradka, z Wołosatego. Платко — Iwan Płatko z Wenger. Русин Кмець.

Сеньків. Сенич⁺ Салада (Matiy).

Татальіба^{*)} — є й Prokop Tatałyba; Iwan Tataliba Kmiec. Телебан — Maryia, corka Hrycia Telębana. Утич⁺ Фирған (тепер фárғan) — Pelahia, corka Iwana Fyrgana. Хайда — Chayda. Цитратчин⁺ Янко; Янкового — є й Stefan Jankow z Wołosatego; Dmitro Janko Kmiec z Wołosatego. Яремич⁺

^{*}) Теперішня народня вимова.

ІІ. Необразливі прозви.

Бáльо. Бугай (Янкý). Кориньї (Брусьї). Щъипанкý (Когути). До одного члена приязані прозви: Гірьак, Крут, Мéко, Пізьо. Палірьки, Рéрья, Шьуберь і образливе гонтарь.

ІІІ. Образливі прозви.

Безшъапкий. (Йду до Безшъапкого). Бушъї, Бушъїв (Ребінчъакý).

Найбільша образа: Ти ходáку!

В. З церковної минувшини.

Метрики вдавнину візитувала духовна (декан) і світська (ляйтант — у літах 1819—1822 Endemann Leutant) влада.

Під 1845 р. вписана аднотація:

Zarządza się niniejszem, aby podług przepisów, czysto, wypełniając każdą rubrykę, prowadzić — далі нечитке, бо метriki za rosijskoї інвазії були закопані в землі й надрушілося письмо.

В наступному році вписано:

Poleca się, aby metryki czysto i podług formularza pod dniem 13. Maja 1837, N. 1017 wydanego wpisując prowadzić. Jurczynsky. Dec.

В церкві з 1837 р. немає тепер нічого помітного. Колись, як оповідав мені о. В. Сологуб, були писані церковні книги з важливими дописками, але вчасі війни позабирали хтось.

На дощинці, прибитій поза діяконськими дверми внизу перед образом, в записка — початок її неповний:

Сій дѣ Исус сооуружі ся с прикладом Велебнаго оца Иоанна Бандровскаго, а пароха Волосацкаго и громади его прикладной. А з лѣтаціи нибощиков. Вѣчная Ѵмъ память.

Року Бжія А ф о и. Мца июля л. а. (31 липня 1578 р.)

Парох показував тут сук у стіні, що його цілють по шлюбі молодята, щоб перше дитя було син.

Г. Похорони.

„Зáра вийдемé з людьмí“ — загально принятій вислів брати процесію до мерця.

Мерця везуть на санях, як у літі, так і в зимі.

„Стáому до трўни дают фáйку, капчýк з тъутьуном, патичкý (сíрнички), а молодым вáрены яйца до рук і пárу костків цúкру, сывíчку, пирстинь з вóску. Хрýсный матери тежь дают дáшько, обý обдарувáла похрýсників. З пустýми рукáми ни йде нýхто нýгда, то і вна ни пíдё мéджъи вы...“ Неподружених ховають у барвінковому вінці, а до боку при-чíпляють „хусъцьáнку“.

„Як гáзду ховáют, то рúшьают зъбíжъя, гарбúзи (бúлы), лен, яка сывбá є, обý ни чькодило сывбí, бо вна забанув за газдов...“

Як дáхто заболы́в зараз по похóвку, бíжъát на грíб, берут глýни, вмивають хброго і відносят на той грíб, виливають і лишьáют.

Як щье вмирлýць ни похóваний, а хтось захорíв, ідут і бирут сýна зпíд мирцá і пак кýрят хброго.

Як поховáють, замéтут хýжъу, сымітьа, трíскý і сýно виносят ід вóды на свóїм грúнты і там пальáт пíльá вóди та дíвятса на дим. Як ідé до гори, то бúде згори вмирлýй, а як ідé до доли, то бúде з тóго кíнцé вмирлýй. Дошкý, найбільше гнýйнýцы прибивають попíльá столá, сýно стéльят, закривáют полотнóм, зараз зась, як винесут мерцá, тотý дошкý від столá виривають і чýриз вíкýнца мéчут на дíвérь“.

Михайло Мoщичъ.

Г. З а б а в и п р и м е р ц í .

I. Б ю т л о п а т к ý :

— Сýаде ёдýн на такий столýць, а дру́гого ѓmit за очи, трéтýй мав лопáтку, закрытый пíднимат ногу і дíржýт до гори, а тот єго вдáрит по нозы, здоли по подéшьві і тогдý му розкрýют очи, а він гáдат, хто го вдáтив. Ци вгáдат, ци нýйт? Як угáдат акуратны на тóго, що го вдáтив, то зараз за totý кáру бирут го на tot столýць і му очи закривають. Сýдат він. Потíхи го вdáрят. — А як ни вгáдат, то сýдат на ñанбóво так дóвго, пок ни вгадат.

II. Ш ý ю т ш ý ю к у :

— Посыðáют у кóлесо сýрид хýжъи на зýмльу так гýсто, що ноги до нýг дошъльусýют. Мают тákij скрúчений ручнýк, рубáтку, а в totó kóлесо píдё ёдýн чьоловíк і вni тóго чьоловíка tím скрúчением ручнýком бют і ховáют пó-пíд колына ручнýк, а він гльáдат і в кого totó ѓmit, то за-

раз він ідє в сиридіну на totó місце, де tot бив. Є ще і єнчье, али я са в totо ни мішьяв. Робять праск, в дъака мечут глину, гарбузами... Хотьат смирть нагнати, а вна побідних чапіла южь за пяти...

Д. Крачун і закусованики.

— Крачун — більший, відзначений хліб на Святій Вічирь. У сиридіну кладут часнок. До крачуна мечут два колачики і печуться там і ще менчий хліб печеся — брат крачунів. Навхрест обвязують прядивом, положать го на сьтів, на файній пльац. Газда берє два споні вівсьані і крачун і йде до води, маєтат totо до трьох раз і приходить ід порогови і пущают го, бо він круглий, де вже він має звагу, там са покотит. Як упаде тим, що са пік — сподом на зімльу, то кажуть, жви добре в, а як ныт, як упаде до гори, то пророкуют, що буде вмирліць. Споні кладут на сьтів і прикривають, пак окріме молотят і totо збіжья ховають і окріме сьют. На робітни дни знимают з стола, а на другий Святій Вічирь вносять з боща. Крачун обрізуют по кругльци з трьох боків, їх з сильзов покіршьют і дає худобі, а крачун крають і йдуть на Новий Рік. Часнок — ціла головка — ховають і держать на даке дыло — на біль гиртанок. Як приходить газда з крачуном, коло порога постелять куртку або полотенце, сирак. — Помагай Біг! — Здорові будьте! — До трьох раз вітитса. І зараз пущают.

На воді помийтса, начирают води, несут з собов і tot в хижки миютса, пак помольятса і сидают до вичирьї. Світъят свічку, як сидают вичирьати. По вичирьї задувают і світъят єнчье світло. Дивятса на дим свічек, кади він ідє. Як ідє до дверей то ворожать на вмирця, а як розійдеся по хижки, то добре.

На Святій Вічирь ни має бити ниче голе, а помаєне вівсьанов соломов — повиреслом.

На другий Святій Вічирь печуть закусованики (паланиці) з жйтній муки і пірид вичирьов ідє газда до стайни, ломав і кождий худобині дає, бо на другий вічир худобина бісыдує з собов. Такі пригадки... Хто чуює бісыду скотяг, тот чоловік ни в грішник. Щасливий...

На Новий Рік. — Винимают з пеца вб(у)гъла, на кождого чильдника вб(у)гиль, і кладут па пец на гору

і на кάжъдий динь в тижні вó(у)гиль. Тот вó(у)гиль бúде стояти пíв годíни — і накриєса бíлим пóпелом, то дóбре, тóго днія мóжье йти забрьувати — і так само тот чильáдник, на котróго вó(у)гиль покриєса пóпелом, то бúде жýти, а як бúде чýрний, то вмре. Вó(у)гиль має велику правду.

Е. Паска.

— Як упráвають (разчиняють), зrізуют три галúзки молодої вирбíни і положьват на totó тысто і накрýют полотнóм, обý кýсло, бо мусит маti téпло. Як ужé скýсне, прихóдит tot чъас печýй, тогdí берут у бльáху — в дàку фóрму — і вýбют пару яéць і totó так розрóбят у тákíй мýсьцы і totú пásку смарýют зви́рьхи тýми яйцýмý. Кáжъдий гáзда має тákу цýхú і тов цýхóв зyíbé, як печъатkámi, цýлú, нáвить бирút побрýю і так само по тýм цýхýют. Як нацыхýют, тогdí до пéца ї саджъяют. Лопáтов пак кáжъдого чьоловíка по головí посýнут, обý бив тákij тучnýj, що пáske. Печéса, потóму вýймут і чéкат до съватóго воскрисýнья. Вýшнýй конýць утыкáт найбрóшье, як посыватьát. Насампýрид захóдит з пásков до стáйны і тогdí тов пásков кáжъдої худобíни са дотúльят, обý бýло тлúсте, здорóве, бо паска съвачéна. Пак ідé до - хижь. У хýжки píд пóріг щось там постýльят, обý ни йшьзов на гóлу зýмльу. Хто прýиде, гvárit: Христóс воскрéс! Кладут на сътыів, мольятса Бóгу, пак разчýнают ѓсти. Як крачъуна, по малым кýсничкóvi врíжкут і вни зостáнут, а потómu даст худобí з сýльзов. Скаралúщу з яéць повéсьят píд грýади на шынúрок, а з тих съвачéних скаралúщу ни мéчут де-будь, лем на tot загíн, де капúсту садьят, обý бýла капúста бíла, як totá скаралúшь. На Вíлýкдинь ни йде нýхто до другого. Вишньáni з пásков обхóдьят до трьох раз хижку, а пак ідут до стáйны.

*

* * *

Е. Засýльаньа хýжъи.*)

— Обý са добrí велó, мýсит бýти бóжий пльац... На засýльаньа хýжки впинáют у зýмльу патикý на кáжъдий вó(у)-гов, а на прýги надýвают колачьики. Totó зостáват гáзда на нýч. Уráно прихóдит tot гáзда і рахýe колачьики, чyi всý

*) Диви теж J. Falkowski — W. Pasznycki: Na pograniczu lem-kowsko-bojkowskim, Львів 1935, ст.р. 81.

сут? Як єдного ни є, то посуват по прут вó(у)гов далі і зась пробує, чви перестоїт? А як ныїт, то сам собі ни вірит і думат, що му хтось забраў з льудій на збітки. Тогді закладат по третій раз і вартує цілу ныіч до рáна.

І трапитса таке місце, що бракує, хотби й сто льудій бýло. То вжье лихій пльац. Як має місце добрe, то ни вóзьме ни пес, ни кіт. На тýм дуже залéжьит... В Устріках на павúз завісили і пильнували і щось забрало. Перебрали на єнчye місце.

В Ступосьáны бив гáзда, ни вірив у totó, ни питавши, збудувàвса і бáйка з тим... Ажъ тýми ч्�яси щось прийде, поперевéртат худобу до-гóри ногами, позаклádat за драбíни... Дусýло... Вýдили го, що фуч্যálo, як вів, і начькóдилоса льудýм і скотъатýм.., З мúдриків нýгда нýчого! Раз уганьàв що й страх відийшьóв... Вно пíшьло поза хýжку і прийшьло д пустому дóмови. Мíркуй, думíй, нíкус з твої розперезаної роботи... Тréба са перестáвити...

Пóнижье мéне бив гáзда. Нýай Бог ухýлит! Щось взяло хлóпца з хýжки, з хати, зараз за дvíрі, поклáло у сýньох... Трапятса велике ч्�ydo, велика прáвda! Льúди nibожъата добrі тoto розыізнали.., Нáближъ вýдили...

Ж. Ч áри — ворожь б ý.

— Введéнья, Жýвний Чýтвирь, Виликóдна Пýтниця — тогді ворожъят найбільше на молóко. Ідут до чуджьюї стáйни і лупают стовпí; сýль і вó(у)глья кладут на дорозы, кадí льúди йдут.

На Введéнья мают сýль присíпувану. У tot динь, як си поворожъит, буде му помагати цýлий rík. Берут дívі мýски і една стоїт ту здóli на припíчку порожъна, а з другої з сýльов — трýмат в руцы над вогњом — сýпле чýриз огýнь на totú порожъну мýску. Як си totú сýль зладít, кладе на лы́гарь пíд міст на Вилýкдинь, кадí льуди йдут. Як забéре зпíд мóсту totú сýль, як льúди перéйдут, дают своїм корóвам.

На Йrya йдут лупати стовп. Забирают глýну з сýльдú, воду з бróдів, кадí ходъят корóви, тримáют цýлий rík свої худобí у бúльях і в єнчýм. Берут огýнь, мéчут трíскí і обхóдъят три rázi корóви.

Ще до тóго належьит і Русáвна Пýтниця. В tot динь ни рóбят.

З. Собітка на Купала.

— Тыгают*) дыти на купу ріща і туто стоєт цілий
день на Купала, а ввичири запальят — грубий огінь з того.
Поклічут си гудака (музику); він грає, а вни гульяют і сьпі-
вають.**)

— Живий огінь: буковий патик при дверьох; на
нього закладали мотуз і тыгали, пок там са ни розпекло,
клали порохно, то ся їміло — ворожийли, як появівса огінь,
що біло щастя...

Типір маємо огнівче (кресило). До тього належить
шкілка — біла кримянка. Рятуються льуди, як заходить.

[Записано в головному від М. Мощича інші (жіночі) дівчата)
теж доповідали в приязі д-ра Фальковського. 4. X. 1934.]

Мгр. ЯРОСЛАВ РУДНИЦЬКИЙ.

До бойківсько-наддністрянської мовної межі.

В досьогодніх поглядах на мовні (діалектні) межі
Бойківщини панує велика різноманітність. Одні¹⁾ називають
бойківським усе, що стрінуть на території Верховини, Під-
гір'я, Наддністрянщини аж у Яворівщину²⁾ та Перемишлю³⁾.
Другі⁴⁾ влічують до Бойківщини осередні закарпатські говори,
обмежуючи її від півночі лінією: Тирава, Коросно, Стара
Сіль, Кобло, Уріж, Болехів, Долина, Перегіньско й Солотвина⁵⁾.
Є врешті дослідники⁶⁾, що обмежують територію бойківського
говору від ріки Солинки на заході по Лімницю на сході;

*) Ця форма дуже поширенна на Бойківщині.

**) „Співанок“ не хотів оповідач навести; вони мабуть самі такі,
як у Дзвинячу, що подаві в Новій Зорі з 1930 р., ч. 14 — оповідання
„Собітка...“. Дзвинячий і Волосатий мають тотожні схожості...

¹⁾ Пор. о. Ю. Кміт: Словник бойківського говору — Самбір 1934.

²⁾ Нпр. лексикальний матеріал із с. Семирівки, Кміт, op. cit. 25.

³⁾ Нпр. с. Сливниця, Кміт, op. cit., 32.

⁴⁾ Нпр. Dr. A. Княжинський: Межі Бойківщини — Літ. Бойк. I.
Самбір 1931, стор. 24 і д.

⁵⁾ Пор. Княжинський, op. cit., 36.

⁶⁾ Нпр. I. Зілинський: Карта українських говорів — Варшава 1933;
Софія Рабій: Dialekt Bojków — відбитка зі Sprawozdań Polskiej Ak.
Umiejętności, T. XXXVII, Nr. 6, стор. 15 і д.